

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. XVIII

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК

XVIII

Београд, 2013.

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА – БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК XVII
2012.

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

проф. др Милорад Дешић (Београд), проф. др Милан Драгичевић (Бања Лука),
проф. др Ценка Иванова (Велико Търново),
проф. др Милош Ковачевић (Крагујевац), prof. dr Pavel Krejčí (Brno),
проф. др Радмило Маројевић (Београд), проф. др Валерий Михайлович Мокиенко
(Санкт-Петербург), проф. др Мирослав Николић (Београд), проф. др Бранислав Остојић (Никшић),
prof. dr Mihai Radan (Temişoara), проф. др Радоје Симић, председник Одбора (Београд),
проф. др Љилана Суботић (Нови Сад), проф. др Ольга Ивановна Трофимкина (Санкт-Петербург),
проф. др Божо Ђорић (Београд)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

проф. др Радоје Симић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Др Михаило Шћепановић

ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Милан Крсмановић

ПРЕВОДИ РЕЗИМЕА НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Маријана Продановић

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. др Милош Ковачевић, проф. др Божо Ђорић, проф. др Радоје Симић,
проф. др Радмило Маројевић, проф. др Милорад Дешић, проф. др Првослав Радић,
др Смилка Стојановић, др Стана Ристић, проф. др Срето Танасић, проф. др Веран Станојевић

САВЕТ

проф. др Срето Танасић (Београд–Ниш), проф. др Владислава Ружић (Нови Сад),
проф. др Милан Стакић (Београд)

Већина радова домаћих стручњака израђена је у оквиру научних пројеката које финансирају министарства Србије, Црне Горе и Републике Српске

Компјутерска припрема и штампа: „ЧИГОЈА ШТАМПА“

ЗБОРНИК У ЧАСТ ГОРДАНИ ВУКОВИЋ
 ЛЕКСИКОЛОГИЈА, ОНОМАСТИКА, СИНТАКСА
 (уредници Владислава Ружић, Слободан Павловић, Нови Сад:
 Филозофски факултет, 2011, 403 стр.)

У току 2011. године у Новом Саду објављен је зборник *Лексикологија, Ономастика, Синтакса*, чији је главни циљ био и да се обележи десетогодишњица преране смрти и укаже заслужена част врсној лингвисткињи са новосадског Института за лингвистику и Филозофског факултета – Гордани Вуковић. Лингвистичка интересовања Гордане Вуковић и њен научно-истраживачки рад, који су се кретали у оквирима ономастичко-лексиколошких и лексичко-терминолошких проучавања, односећи се и на међујезичке и међукултурне односе и утицаје на тлу Војводине, која је била њена завичајна, културолошка и етнолингвистичка база, определили су садржај радова и концепцијски уобличили овај *Зборник*, чијих је 35 тематски и методолошки разноврсних реферата распоређено у четири тематске целине. То су *Лексиколошко-лексикографска истраживања, Ономастика и терминологија, Семантика и деривација и Синтакса и семантика*, а пригодну реч и подсећање на живот и рад Гордане Вуковић у предговору *Зборнику* приредиле су Милица Грковић и Мирјана Јоцић.

Сам поглед на наслове једанаест радова у склопу тематске целине *Лексиколошко-лексикографска истраживања* и њихове ауторе говори нам да су у питању студиозни и исцрпни научни реферати који истражују лексикографске проблеме који се односе на правилну и сврсисходну употребу речничких квалификатора и начине обраде фразеолошких јединица и израза, а тематизују и различита лексиколошка питања актуелна у проучавањима српске лексике. Даринка Гортан-Премк у раду *О квалификативу фигуративно у српским (српскохрватским) дескриптивним речницима* настоји да допуни сазнања о правилној употреби квалификатива *фиг.* у српској дескриптивној лексикогра-

фији и кроз примере из Речника САНУ укаже на евентуалне непрецизности у његовом коришћењу. Она закључује да се фигуративна значења најчешће реализују у оквиру сликовито израженог основног значења лексеме и да треба успоставити разлику између фигуративне употребе и фигуративног значења речи инсистирајући да свако секундарно значење није истовремено и фигуративно. Данко Шипка се, по сопственим речима, бавио једном, у лингвистици и лексикографији недовољно истраженом, појавом у раду под насловом *Параметри међујезичког лексичког анизоморфизма*. Означавајући анизоморфизам као случај одступања од еквиваленције између двеју лексема у различитим језицима, Шипка, поред прегледа теоријске основе питања, даје и параметре лексичке нееквиваленције, са циљем да се дође до одређеног броја минималних јединица помоћу којих би се боље описале међујезичке лексичке разлике. Рајна Драгићевић се у свом раду *Лексика квалификована као индивидуална у српским дескриптивним речницима* бавила одређењем појма и термина индивидуализам са становишта његовог положаја у лингвистичкој литератури, статусом ове лексике у дескриптивним речницима, врстама и начинима њихове творбе и разлозима њихове слабе пробојности у општи лексички фонд. Такозваним фразним лексемама или фразним именицама (типа *прашак за пециво*, *ђак првак*), чији је функционални статус у речницима и даље предмет лексикографских полемика, бавио се Твртко Прћић у раду под називом *И синтагме и речи: Фразне именице у српском језику*. Прћић ове хибридне лексичке јединице, или лексикализоване колокације, класификује према обрасцима по којима настају предлажући њихову пуну лексикографску обраду као самосталних одредница. Вера Васић у раду *Речима о „речи“* анализира значења именице *реч*, полазећи од њеног деривационог статуса, аргументне структуре и колокацијских модела у којима се јавља настојећи да утврди које се компоненте њеног значења искориштавају у минималном семантичко-граматичком контексту. Јасмина Дражић је испитивала импликацију семантичког садржаја једне лексеме унутар друге у раду *Лексика солидарности у српском језику на примеру соматизама*, где је проучавала тип лексичких спојева у којима одређена група глагола, нпр. са значењем перцепције, квалификује именицу како би се добио семантички потпун исказ (типа *тину прстима*, *хватао рукама*). У завршном делу рада ауторка, с обзиром на исказивање именице имплициране у семантичком садржају глагола, нуди класификацију поменутих глаголско-именичких спојева. Помоћу теорије прототипа и методом анкете, Наташа Киш, у раду *Лексичка семантика придева типа једнак и сличан*, истражује 33 придева који у свом значењу успостављају неку врсту једнакости или сличности категоризујући их и правећи семантичко поље ове класе придева, са циљем да се отвори питање у вези са испитивањем семантике релационих придева и њиховим распоређивањем унутар једног поља. Као централни рад ове тематске целине издваја се прилог недавно преминулог лингвисте и нормативисте Милана Шипке. У раду

под називом *О редуцираним фраземима мотивисаним понашањем животиња* Шипка је анализирао значајан број фразема у српском језику које су мотивисане изгледом и понашањем животиња, усредсредивши се у истраживању на оне који су настали редукцијом услед дуге претходне употребе нередуцираног облика (*показати зубе, дићи реп* итд.), чиме је указао на овај корпус и допунио извесна непрецизна и погрешна тумачења у речницима. На овај рад надовезује се реферат Владиславе Ружић, која је у оквиру фразеолошких проучавања изабрала јединице са компоненатама *ватра* и *вода*. С обзиром на несумњиве митолошке, религијске и уопште културолошке импликације ова два појма, Владислава Ружић у раду *Фразеолошке јединице са компоненатама ватра и вода* посматра фраземе са овим елементима у оквиру тематских поља којима се концептуализује стварност, односно изражавају представе о човеку и свету, из чега можемо да издвојимо изразито негативне аспекте њихове симболике. Душанка Вујовић је у раду *Интернетски речник сленга Вукајлија* представила један јединствен подухват на интернету, а то је духовити и упечатљиви речник различитих жаргонизованих речи, идиома, фраза, крилатица, пословица и сл., који уређују сами аутори и посетиоци сајта, својим оригиналним решењима по питању дефиниција изражавајући и сопствене ставове и погледе на свет. Задирући у лексикку једног књижевног дела, умногоме обележену средином и временом које роман дочарава, Љиљана Петровачки се бавила *Лексичким слојевима у говору ликова из романа Поп Тири и поп Спири*. Рад наглашава да стално мешање народне етимологије, архаизама, туђица и калкова, осим што ствара хумористички ефекат и јасније доцртава ликове романа, показује и изузетан Сремчев осећај за лексички ниво језика.

Наредних шеснаест радова у овом *Зборнику* сабрани су око ономастичких тема утемељених на широкој грађи која се односи на антропониме, зоониме, фитониме, као и на терминологију различитих струка и реалије материјалне културе. Драгољуб Петровић подсећа на доприносе Гордане Вуковић на пољу лингвгеографских проучавања на тлу Војводине. Он закључује да истраживања Гордане Вуковић кроз три коауторске књиге постављају поуздане методолошке ослободитеље за наставак сличних послова у суседним зонама српског језика. Исидора Бјелаковић и Љиљана Суботић приложиле су рад *Концепција дијахронијског термиолошког речника*, у ком дају предлог могуће концепције термиолошког речника српског језика који би био заснован на историјској, предстандардној грађи. Напомињући да су термини онај слој лексике који једном језику омогућава функционалну поливалентност, ауторке излажу каква би била микроструктура таквог речничког подухвата, одређујући његову намену и евентуалне постулате израде. Остајући у оквирима термиолошке лексике, у раду *Термиолошки хипонимски односи у теорији и пракси*, Љиљана Недељковић разматра питања везана за дефиницију и дескрипцију терминологије као система термина и хијерархијских односа између терми-

на одређеног термилошког система, имајући у виду недовољну теоријску образложеност систематизације и хијерархизације појмова у неком семантичком / тематском пољу. *Називи услужних приватних радњи* је рад Свенке Савић у коме се кроз преглед различитих истраживања анализирају тенденције у процесу именовања радњи у последњих тридесет година у Србији и Црној Гори. Поред лингвистичких резултата, поменути процеси именовања фирми пружају и увид у различите психолошке, социолошке и демографске информације наметнуте овим посебним дискурним жанром. Божо Ћорић се у раду *О дистрибуцији антропонимских идентификатора за особе женског пола* концентрисао на публицистички стил и начин на који се у различитим писаним медијима користе антропонимске јединице у идентификацији особа женског пола, посебно наглашавајући продуктивност суфикса *-ова/ева* и *-ка*. Једна група радова посвећена је истраживању антропонима на различитим географским теренима и са различитих аспеката. *Динамику најпопуларнијих личних имена у Новом Саду током педесет година* истраживале су Милица Лађевић, Данијела Станојевић и Ивана Јањић сагледавајући промене у самом језгру антропономастикама. У сличном тематском оквиру остаје и Ана Марић, која се поред општег осврта на порекло најчешћих изворних словачких имена, у раду *Rodné mená prvých Slovákov v Starej Pazove*, концентрисала на анализу личних имена Словака који су се још у 18. веку населили у Старој Пазови. Остајући у домену антропонима, Мирјана Гочанин је у раду *О презименима у Врњачкој Бањи*, на основу материјала из матичних књига рођених, испитивала творбени, семантички и морфолошки аспект презимена у периоду од 1904. до 1930. године, са посебним освртом на основе које учествују у њиховој творби. *Творбени модели каракашевских хипокористика* наслов је рада Михаја Н. Радана у коме се даје приказ творбених модела хипокористика у посебној каракашевској етнолингвистичкој енклави у јужном делу румунског Баната, наглашавајући утицај страних елемената у овом типу антропонима. *Мотивационим моделима у именовању птица грабљивица у српском језику* бавио се Жарко Бошњаковић. У овом раду аутор поставља систематизацију орнитонима на основу родова и одређује мотивационе моделе у називима различитих врста, углавном на основу њихове визуелне перцепције. Следећа два рада се са различитих становишта баве кулинарском лексиком. Душанка Звекић-Душановић је, полазећи од *Упитника за кулинарску лексику* Гордане Вуковић, испитивала творбене моделе, процесе метафоризације, синонимичност и полисемичност кулинарских посуђеница у раду *Из кулинарске лексике – прженице, моче, пофезне, бундаш...* Остајући на територији Војводине, Драгана Радовановић анализира кулинарску лексику кикиндске зоне банатских говора у раду под насловом *Из кулинарске лексике Санада и Мокрина*. Класификујући грађу на тематске целине и микропоља, она испитује утицај германизама и турцизма на овај лексички слој издвајајући лексеме и на основу њихове творбене структуре. Тематски се на ова два рада наслања Дијана Црњак

својим рефератом *Називи за млијеко и мљечне производе у околини Лакташа*. Направљен у виду речника са око 120 лексема, овај рад потврђује лексичко богатство које је у непоредиивој вези са материјалном културом коју изражава. У раду *О универбизацији у пчеларској лексици* Маријан Јелић изучава типове универбизације коју идентификује као поступак претварања вишечланих назива у једнолексемске у специфичном типу професионалног жаргона каквом припада жаргон пчеларства. Лексичким слојем још једног књижевног дела са тла Војводине бавила се Гордана Драгин у раду *Неки именички лексички дијалектизми у хроници Село Сакуле а у Банату*. Лексичко-семантичка анализа различитих именичких јединица, од којих се издвајају зооними, фитоними и оне који обележавају храну, потврђује богату дијалекатску основу војвођанских говора на којима се темељи језик романа. У раду *Просторни локализатори из сфере куће и покућства у говору Гласинца* Зорана Симића анализира се концептуализација појмова из сфере куће и покућства, поготово оних који су у функцији просторних локализатора, забележених у говору Гласинаца, са становишта синтаксичке дистрибуције предлога карактеристичних за те локализаторе.

У тематској целини *Семантика и деривација* заступљена су укупно четири рада. *Семантичко-деривациони потенцијал именица из лексичке групе животиња* наслов је рада Гордане Штасни у коме се на примеру именица *животиња*, *свиња* и *вук* испитује међузависност семантичко-деривационог потенцијала и семантичког садржаја поменутих лексичких јединица. У раду се потврђује да обим и структура семантичко-деривационог гнезда умногоме зависе од диференцијалних сема високог ранга, као и сема колективне експресије. Ивана Лазић Коњик проучавала је скупину ономатопејских глагола у раду *Семантичке и деривационе карактеристике ономатопејских глагола са значењем човековог постојања*. Подсећајући на статус ономатопеје, која се налази између звука и речи, ауторка анализира етимологију најфреквентнијих ономатопејских глагола успостављајући њихов деривациони систем. Милан Ајдановић спровео је *Семантичко-деривациону анализу географских термина домаћег порекла* са циљем да утврди врсте творбеног поступка, творбене основе и форманте, са посебним освртом на врсте семантичких трансформација којима се индукују нова, терминолошка значења лексема са географским значењем. Творбене међујезичке односе испитивала је Едита Андрић у раду *Деривациони облици речи nyelv/језик у мађарском и српском језику*, истражујући колико има деривационих облика насталих од поменутог металингвистичког термина у једном и другом језику, која су значења допринела деривацији и које су формалне сличности и разлике међу семантичким еквивалентима у два језика.

Последње тематско поглавље окупља неколицину радова из *Синтаксе и семантике*, што је такође била грана лингвистике у којој је Гордана Вуковић

дала свој научни допринос. На тај допринос подсећа нас Ивана Антонић у прилогу *Радови Гордане Вуковић из синтаксичке проблематике* подсећајући нас на њена истраживања о оријентационим предлозима испод/под, изнад/над, испред/пред и о функцијама инструментала без предлога у језику Ћосићевих *Корена*. Нада Арсенијевић је, поред напомена о пореклу, функцији и употреби предлога *о*, посветила посебну пажњу његовим синтаксичким и семантичким карактеристикама, пре свега просторном, временском, начинском, адвербијалном значењу, као и значењима допуне глагола комуникације, когниције и перцепције у раду под називом *Синтакса и семантика предлога о*. Стана Ристић се у раду *Семантички аспекти учесталости код глагола бави морфолошко-семантичком категоријом итеративности са аспекта више карактеристичких семантичко-творбених и граматичких обележја која у значење учесталих глагола уносе дистрибутивност, сукцесивност, па и деминутивност*. *Лексикализација каузативно-модалних значења принуде, о(не)могућавања и подстицања* наслов је рада Миливоја Алановића у коме аутор поменута значења издваја с једне стране на основу концепта двоагентивности денотираних ситуационих оквира, а с друге, на основу модалних оквира корелативних пропозиција, те видова њихове лексикализације.

По речима приређивача настојало се да радови заступљени у *Зборнику* обухватају тематику која је најчешће била блиска научном интересовању Гордане Вуковић. Тако су, своје научне прилоге за ову књигу и допринос њеном уређивању и објављивању дали аутори који су дуго година радили или сарађивали са Горданом Вуковић на заједничким научним пословима, који су били њени студенти, који су поштовали њен научни рад, ценили је и волели као професора (7). Обједињени на једном месту, ови радови представљају значајне студије које бацају ново светло на актуелну лингвистичку проблематику, пре свега у областима лексикографије и ономастике. Осим што представљају важно изходиште свежих научних погледа који се могу применити у будућим језичким истраживањима и при изради и редакцији дескриптивних речника, они представљају и својеврсни омаж и завештање Гордани Вуковић, којој су и посвећени.

Слободан Новокмет